

ЖИВОПИСНИЙ ЕКФРАЗИС У ПРОЗОВОМУ ТА ПОЕТИЧНОМУ ТЕКСТАХ: ЛЕКСИЧНІ ТА СТИЛІСТИЧНІ АСПЕКТИ

PICTORIAL EKPHRASIS IN PROSE AND POETICAL TEXTS: LEXICAL AND STYLISTIC ASPECTS

Ємець О.В.,

orcid.org/0000-0001-6332-2830

кандидат філологічних наук, доцент,

*професор кафедри германської філології та перекладознавства
Хмельницького національного університету*

У статті розглядаються лексичні та стилістичні засоби реалізації живописного екфразису у романі Т. Шевальє «Дівчина з перловою сережкою» та у поезіях В. Г. Одена, В. К. Вільямса та Е. Секстон. Екфразис вважається одним з проявів категорії інтермедіальності. Відомий дослідник цього прийому В. Мітчел визначає екфразис як вербальну репрезентацію візуального мистецтва. Живописний екфразис є одним з жанрових видів екфразису.

Лексичні та стилістичні засоби реалізації живописного екфразису мають певні відмінності. У романі Трейсі Шевальє не лише описуються картини художника Я. Вермеєра, деталі одягу і зовнішності моделей, але й використовуються лексичні одиниці, що позначають жанри живопису, назви інструментів художника, елементи композиції та кольори. Екфразис виконує сюжетотворчу функцію у романі.

У поезіях Вістена Г'ю Одена та Вільяма Карлоса Вільямса детально описується відома картина П. Брейгеля «Падіння Ікара». Тут переважає зображальний вид екфразису. Проте у поезії В. Одена також реалізується інтерпретативний різновид цього прийому, оскільки поет подає свої роздуми щодо байдужості людей до страждань інших, до життєвих трагедій. В обох творах основним стилістичним засобом є антитеза.

Поезія Е. Секстон відзначається експресивністю та метафоричністю. Поетеса передає власні емоції нав'язаною відомою картиною Вінсента Ван Гога «Зоряна ніч». Поетеса метафорично описує природні об'єкти, зображені на картині, передає свої емоції і думки. Вірш Е. Секстон включає прийом стилістичної конвергенції, сполучення порівнянь і метафор зооморфної семантики з синтаксичними повторами. На прикладі цього твору можна говорити про одночасний прояв інтерпретаційного, метафоричного та зображального різновидів екфразису.

У романі Шевальє стилістичних засобів небагато, а порівняння та метафори у взаємодії з гіперболами відтворюють емоційний стан головної героїні. У перекладі Г. Беляков використав як дослівний переклад, так і прийом заміни тропу. Використання стилістичних засобів у поетичних творах з живописним екфразисом відображає емоційний стан поетів, їхню інтерпретацію та ставлення до твору живопису.

Ключові слова: інтермедіальність, екфразис, живописний екфразис, лексичні засоби, стилістичні особливості, стилістична конвергенція, метафори.

The article considers the lexical and stylistic means of realization of pictorial ekphrasis in the novel "Girl with a Pearl Earring" by T. Chevalier and in the poems by W. H. Auden, W. C. Williams and A. Sexton. Ekphrasis is considered as a form of the category of intermediality. A famous researcher of this device W. Mitchell defines ekphrasis as a verbal representation of a visual art. Pictorial ekphrasis is one of the genre kinds of ekphrasis. The lexical and stylistic means of ekphrasis in prose and poetry have certain differences. The novel by Chevalier not only contains the descriptions of Jan Vermeer's paintings, the clothing details and the appearance of models but also includes such lexical units that denote the genres of paintings, the elements of composition and the names of colours. Ekphrasis in the novel performs a plot-forming function. The poems by Wistan Hugh Auden and William Carlos Williams give a detailed ekphrastic description of a well-known painting "The Fall of Icarus" by the Dutch artist Pieter Bruegel. So here the descriptive type of ekphrasis prevails. However, Auden's poem also involves the interpretative type of this technique as the poet presents his reflections about the indifference of people to the suffering of others, to life tragedies. In both poems the main stylistic device is antithesis. The poem by Ann Sexton is distinguished by its expressiveness and metaphoric character. The poetess renders her emotions inspired by the famous painting "The Starry Night" by Vincent Van Gogh. Ann Sexton metaphorically describes the objects of nature depicted in the painting, especially the stars. Her poem includes the device of stylistic convergence, i.e. the interaction of similes, metaphors with zoomorphic semantics and syntactic repetitions. This poem is an example of simultaneous realization of interpretational, metaphoric and descriptive kinds of ekphrasis. The novel by Chevalier does not contain many stylistic devices, but similes and metaphors in combination with metaphors reveal the emotional state of the main character. The translator G. Belyakov made use of both literal translation and the trope substitution. At the same time the use of stylistic devices in poetical works as the basis of pictorial ekphrasis reflects not only the poets' feelings and emotions but also their interpretation and explicit attitude to the piece of visual art.

Key words: intermediality, ekphrasis, painting, pictorial ekphrasis, lexical means, stylistic devices, metaphor, stylistic convergence.

Постановка проблеми. Дослідження категорії інтерсеміотичності, або інтермедіальності, багатьом завдячують видатному лінгвісту Роману

Якобсону. Якобсон сформулював три види перекладу: внутрішньомовний (intralingual), міжмовний (interlingual) та інтерсеміотичний (interse-

miotic). Перші види реалізуються за допомогою вербальних знаків (текстів), а третій вид визначається як інтерпретація вербальних знаків знаками невербальних знакових систем [10, с. 151-152]. Знаки і знакові системи вивчаються семіотикою, відповідно переклад названо інтерсеміотичним. Щоправда, значно частіше відбуваються зворотні процеси, і новітні дослідження стосуються інтерпретації (перекладу) невербальних знакових систем, зокрема живопису, скульптури, музики, кіно і т.і. вербальними знаками (текстами).

Сучасні лінгвісти частіше використовують термін “інтермедіальність” замість “інтерсеміотичності” фактично у тому ж значенні [2; 3; 12]. Як вітчизняні, так і зарубіжні фахівці вважають, що однією із специфічних форм інтермедіальності є **екфразис** [7]. В останні десятиліття спостерігається своєрідний вибух інтересу дослідників до екфразису. Певною мірою це можна пояснити популярністю творів такого жанру, як арт-детектив, зокрема романів Дена Брауна, де багато прикладів живописного та архітектурного екфразису. З іншого боку, вчені заповнюють наукову нішу, оскільки лінгвістичні аспекти цього прийому у минулі століття не розглядалися. Крім того, на думку Т. Бовсунівської, посилення інтересу до екфразису пов'язано з розвитком когнітології. Теорія екфразису стає когнітивним перетворенням інтермедіальності [2, с. 110].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Екфразис – це той випадок, коли говорять, що нове – це забуте старе. Приклади екфразиса можна знайти в античній літературі, зокрема в описі щита Ахілла у гомерівській “Іліаді”. Одне з найбільш відомих визначень екфразиса належить американському мистецтвознавцю В. Мітчеллу: “екфразис – це вербальна репрезентація візуального мистецтва” [13, с. 5]. Цікаво, що вчений характеризує значення слова “екфразис” як поетичний прийом, як “надання голосу мовчазному артоб’єктові” [13]. Класифікація екфразису розглядається у працях Л. Загер Ейдт, яка досліджує специфіку цього прийому в літературі та кіномистецтві. Вчена виділяє чотири різновиди: 1) атрибутований, тобто такий, що включає вербальну алюзію на картину в описі або діалозі тексту або фільму; 2) зображальний; 3) інтерпретативний; 4) драматичний [14, с. 9-10]. У нашому дослідженні ми беремо за основу цю класифікацію.

Вітчизняна дослідниця екфразису Л. Генералюк вважає, що екфразис має більше параметрів, ніж сам артефакт, оскільки мистецький твір може репрезентувати зміст вищого

рівня [3, с. 52-54]. Важливою рисою екфразису є сюжет творча функція, як справедливо зазначає П. Глуценко (2018) [4, с. 55].

В останні роки українські науковці досліджували живописний екфразис. Зокрема, інтерес становлять роботи Н. Білик (2023), яка аналізує екфразис у творах Павла Загребельного [1], та Т. Луньової (2022), яка характеризує екфрастичні прийоми в англійських есе про візуальні мистецтва [5]. Слід відзначити значний внесок у теорію інтермедіальності та екфразису Т. Бовсунівської, яка відзначає, що екфразис дозволяє модернізувати літературний текст, надати йому інтелектуальної глибини та візуалізувати образність [2, с. 111-112].

Серед робіт зарубіжних вчених можна виділити цікаве дослідження екфразису у давньогрецькій літературі, виконане у 2014 році Н. Купменом [12], та аналіз екфрастичної поезії у роботі Д. Кеннеді (2015 рік) [11].

Виклад основного матеріалу. Крім вищенаведеного визначення екфразису В. Мітчелом, можна запропонувати таке формулювання: екфразис (або екфраза) – це літературний опис творів візуальних мистецтв, супроводжуваний іноді естетичною оцінкою, іноді описом окремих технічних прийомів автора твору, його/її стилю.

Я. Юхимук виділяє такі функції екфразису: 1) концептуальну; 2) образотворчу; 3) стильову; 4) світоглядну; 5) інспіраційну (надихаючу) [7, с. 156]. Сюди слід додати і вищезгадану сюжетотворчу функцію, яка спостерігається у романах Дена Брауна.

Жанрова класифікація видів екфразису в залежності від жанрів візуальних мистецтв включає: 1) живописний екфразис; 2) архітектурний екфразис; 3) скульптурний екфразис; 4) музичний екфразис; 5) кінематографічний екфразис.

Постановка проблеми. Попередні дослідження екфразису стосувались або поетичного, або тільки прозового тексту. Тому **мета нашої роботи** – визначити і порівняти лексичні та стилістичні особливості живописного екфразису у прозових і поетичних творах.

Матеріалом дослідження є сучасний роман Т. Шевальє “Girl with Pearl Earring” та поезії В. Одена, К. Россетті та А. Секстон, що базується на прийому екфразиса.

Оповідь у романі Трейсі Шевальє ведеться від першої особи, служниці у будинку відомого голландського художника 17 століття Яна Вермеєра. Саме у цьому романі екфразис виконує сюжетотворчу функцію. Перш за все, цей прийом винесено у сильну позицію – заголовок твору,

оскільки заголовні слова є назвою картини художника. Текст роману містить численні описи картин Вермеєра, які допомагають створити ефект занурення у художню та історичну атмосферу сімнадцятого століття. Ось приклад зображального екфразису в описі картини: *A woman stood in front of the table, turned towards a mirror on the wall so that she was in profile. She wore a mantle of rich yellow satin trimmed with white ermine, and a fashionable five-pointed red ribbon in her hair. A window lit her from the left falling across her face and tracing the delicate curve of her forehead and nose. She was delicate curve of her forehead and nose. She was tying a string of pearls around her neck, holding the ribbons up, her hands suspended in the air* [9, с. 27].

Характерною рисою такого екфрастичного опису є детальне зображення одягу, зовнішності, що відображає увагу голландських художників до деталей. Разом з тим у наведеному описі присутні оціночні слова, епітети *rich* та *delicate*. Крім того, у романі використано багато кольорових прикметників, як, зокрема, у наведеному прикладі: *yellow, white, red*. Більше десятка разів Шевальє застосовує прикметник *ultramarine* з метою виділення кольорової гами на полотнах художника: *The only color he did not allow me to handle was ultramarine* [9, с. 93]. Як відомо, у Голландії тих часів стіна і пічка були вкриті кахлями, часто білого кольору: *The walls of each kitchen were tiled in white* [9, с. 28]. Перекладач застосував контекстуальну заміну слова *tiled*, на не дуже доречно: *Стіни в кухні були пофарбовані в білий колір* [7, с. 32]. Наша магістрантка Анастасія Льоринс звернула увагу на цю неточність і запропонувала такий варіант: *Стіни в кухні були облицьовані білими кахлями*.

Крім назв кольорів, екфразис у романі Шевальє включає такі лексичні одиниці, що позначають жанри живопису (*portrait, still, life, landscape, seascape*), назви інструментів художника (*canvas, easel, brush, palette*), елементи композиції (*background, foregrounding, outline*).

Поетичні твори Вільяма Карлоса Вільямса та Вістена Г'ю Одена, що належать до екфрастичної поезії і нав'язані відомою картиною голландського художника Пітера Брейгеля "Падіння Ікара", можна також вважати прикладами зображального екфразису. Це особливо мірою стосується твору Вільямса. Опис картини неповний, поет виділяє лише певні деталі: пору року, море, фермера у полі та Ікара: *it was spring; a farmer was ploughing his field; a splash quite unnoticed* [14, с. 174]. Ефект висунення (*foregrounding*) створюється завдяки рамковому повтору у двох сильних позиціях –

початку і кінці: *According to Brueghel / when Icarus fell – this was Icarus drowning*. У поезії майже відсутня образність, лише підкреслюється контраст між весною, відродженням природи (*pageantry*) і загибеллю Ікара.

Картина Брейгеля викликала роздуми також у видатного поета 20 століття Вістена Г'ю Одена. У вірші "Musée des Beaux Arts" реалізується як зображальний тип екфразису, так і інтерпретаційний. По суті, опис картини Оденем міститься лише у кінці поезії, у третій строфі. Поет більш детально, ніж Вільямс, передає основні елементи картини: *the ploughman may / have heard the splash; the sun shone / as it had to one the white legs disappearing into the green water; the expensive delicate ship that must have seen / something amazing* [14, с. 172]. По суті, Оден називає ті самі деталі картини Брейгеля, що і Вільямс: пахар, сонце (весна), зелена вода (море), хлопець (Icarus).

Єдина деталь в описі картини Оденем, відсутня у творі Вільямса, але суттєва для зображення трагічності події – корабель, що байдуже рухається своїм курсом: *the expensive delicate ship that must have seen / something amazing, a boy falling out of the sky, / had somewhere to get to and sailed calmly on* [14].

На відміну від поезії Вільямса, у творі Одена присутня оціночна та емоційно забарвлена лексика: *disaster; the forsaken cry* та антитеза: *the ploughman may / have heard the splash, the forsaken cry, / but for him it was not an important failure* [14, с. 172-173].

Відповідно, у поезії Одена присутній як зображальний, так і інтерпретаційний типи екфразису. Твір містить не лише опис картини, але й роздуми поета щодо трагедії і людської байдужості:

About suffering they were never wrong,
The Old Masters: how well / they understood
Its human position ... [14, с. 172].

Тобто вірш починається з узагальнення, з формулювання концептуальної ідеї. Власне, концепт як цього твору, так і поезії Вільямса, можна визначити як INDIFFERENCE або INDIFFERENCE TO SUFFERING. А засобом вербалізації є антитеза – *someone else is eating; the aged are waiting; children skating – the dreadful martyrdom*.

Видатний український перекладач Максим Стріха відтворив як концепт твору, так і його ядро, ключові фрази, використовуючи модуляцію:

На стражданнях людських зналися добре вони,

Старі ті майстри. Розрізняли вони безпомильно,

Як людині болить [...].

*Пам'ятали митці –
Поки жахливі діються муки [...].
Ратай за плугом не хоче
Крику про поміч почути [7, с. 428].*

В обох поезіях тематика однакова і спостерігається такий прийом, який можна назвати **подвійний екфразис**. Сама картина Брейгеля є інтересною алюзією, або екфразисом, відносно міфологічної оповіді про Ікара і Дедала. А Оден і Вільямс створили екфрастичні тексти з описом і тлумаченням шедевр голландського митця, тобто **живописні екфрастичні поезії**.

На відміну від творів Одена та Вільямса, поезія Енні Секстон “The Starry Night” містить небагато лексичних одиниць, що реалізують зображальний екфразис. Цей твір навіяний дуже експресивною картиною Вінсента Ван Гога з однойменною назвою. До лексичних одиниць семантичного поля NIGHT (Ніч) відносяться: *black-haired tree; the sky; stars; starry night; the moon*. Метафоричні іменники *serpent (The old unseen serpent), dragon (that great dragon)* [14, с. 176] створені емоційною уявою поетеси, на картині немає істот, які вони називають. На картині зображено нічне небо, заповнене одинадцятьма зірками, місяцем і будинками. Для поетеси місто ніби не існує, а важливе значення має дерево, кипарис, як символ смерті і скорботи. Дерево тягнеться до неба, його гілка ніби волосся (*one black – haired tree*), а великі зірки на бурхливому небі, здається, збирається проковтнути невидимий звір – змії або дракон. Напевно, поетеса побачила на картині відображення власних емоцій, власних фантазій. Відповідно, поезію Енні Секстон можна схарактеризувати як зразок **метафоричного екфразису**. Ми пропонуємо цей термін як позначення різновиду живописного екфразису.

Як можна побачити, екфразис у наведених поезіях і романі виконує як сюжетотворчу функцію, так і образотворчу функцію.

Стилістичні засоби відображають важливу роль в екфрастичних творах, адже саме вони створюють перехід від візуального до словесного мистецтва. Зокрема, у творах живописного екфразису читач може “побачити” картину очима автора (або персонажа, як у романі Шевальє) і відчуті її естетичну глибину. Як зазначалось, у романі Шевальє переважають лексичні засоби екфразису. Стилістичні засоби включають метафори та порівняння, які становлять 50% всіх образних засобів. Синестетичне порівняння (візуальне - тактильне) є цілком логічним у текстах цього жанру: *The light on the back wall is so warm that looking at it feels the way the sun feels*

on your face [9, с. 43]. Перекладач Г. Беляков відтворив синестетичну образність, використавши додавання: *Світло на задній стіні таке тепле, що коли дивишся на нього, то ніби відчуваєш на обличчі тепло сонця* [7, с. 53].

Розгорнуте метафоричне порівняння *burst like a sack* передає емоційне напруження Грети, носить гіперболічний характер: *When he began to paint great blocks of false colors, I thought my chest would burst like a sack filled with too much flour* [9, с. 114]. Перекладач вдало відтворив образність: *Коли він почав малювати великі плями штучних кольорів, я думала, що мої груди вибухнуть, мов мішок в який насипали надто багато борошна* [7, с. 146]. Сполучення порівняння або метафори з гіперболою використовується автором у тих випадках, коли підкреслюється сильне враження від кольорів картини, як у наступному прикладі: *the silver diamond of the knife flashing in the grey paint* [9, с. 165]. У цьому реченні лезо ножа порівнюється з діамантом, метафора виділяє блиск, сяйво предмета. Перекладач Г. Беляков вилучив метафору у перекладі: *Срібне лезо виблискувало серед сірої фарби* [7, с. 214]. На наш погляд, метафору слід відтворити: *Срібне лезо ножа, немов діамант, виблискувало серед білої фарби картини*. У такому випадку ми виконуємо заміну тропа, але повністю зберігаємо образність.

Ще один приклад взаємодії метафоричного порівняння з гіперболою, характерної для екфразису у романі Шевальє, підкреслює емоції Грети через сильний біль, який вона стримувала під час сеансу: *I sat all morning and he painted the earring he could see, and I felt, stinging like fire, the pearl he could not see* [9, с. 177]. Перекладач відтворив емоційний аспект, а у вихідному тексті використав прийом заміни тропа, тобто порівняння на епітет: *stinging like fire – палючий біль*. Екфрастичні поезії Одена та Вільямса містять небагато стилістичних засобів. В обох творах важливе місце займають антитези, що відображають контраст між байдужістю людей та трагедією Ікара. У вірші Вільямса метафора *the whole pageantry of the year*, яка позначає свято весни, функціонує одночасно і як компонент антитези, контрастом між повсякденними турботами і радощами людей і лихом.

На відміну від цих поезій, вірш Енні Секстон насичений метафоричною образністю, яка разом із синтаксичними повторами утворює **стилістичну конвергенцію**, дуже виразний стилістичний прийом. Авторка використовує п'ять метафор, три з яких мають зооморфну семантику (*serpent, dragon, beast*) та негативні конотації, для порівняння (*like a drowned woman; push children,*

like a god, from its eye) та метафоричний епітет *one black-haired tree*. Особливо експресивним є вербальне зображення зірок, які подібні живим істотам (*They are all alive*), і яких ковтає старий невидимий змії (*The old unseen serpent swallows up the stars*). [14, с. 176] Бурхлива, неспокійна зоряна ніч відповідає трагічним емоціям поетеси, і у вірші двічі повторюється висловлювання *Oh starry night! That's how I want to die*.

Екфразис, що реалізується у поезії Енн Секстон, також можна охарактеризувати як **метафоричний екфразис** і одночасно як інтерпретативний тип екфразису, оскільки поетеса інтерпретує картину як метафору Всесвіту.

Висновки.

У романі Треїсі Шевальє живописний екфразис реалізується переважно лексичними необразними засобами. Відповідно, це описовий (зображальний) вид екфразису. Стилiстичні засоби включають порівняння, метафори, що взаємодіють з гіперболою для передачі сильних емоцій Грети – головного персонажу твору. Відтворюючи ці тропи, перекладач Г. Беляков застосував як

дослідний переклад, так і переклад із заміною тропа, але збереженням образності.

Поетична форма живописного екфразису у творах Одена, Вільямса та Секстон характеризується відсутністю рими. В поезії В. К. Вільямса переважає зображальний вид екфразису, експліцитне авторське ставлення до картини відсутнє. Вірш В. Г. Одена можна віднести до інтерпретативного та зображального екфразису, оскільки поет висловлює свою думку щодо поведінки людей, але також детально описує картину. Можна було очікувати, що Оден завершить вірш узагальненням, але навпаки, він починає фразою: *About suffering they were never wrong. The Old Masters [...]*. Таке висловлювання у сильній позиції можна пояснити бажанням автора пояснити причини і наслідки байдужості людей до лиха. Вірш Енн Секстон багатий на метафори, тому ми визначили цей текст як метафоричний екфразис. Сам твір відповідає задуму до картини Ван Гога.

Перспективи подальших полягають у визначенні типів і засобів реалізації екфразису у сучасній поезії і прозі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Білик Н. Слався, художницьке вміння: екфразис образотворчого мистецтва в романі П. Загребельного "Диво". *Вісник університету ім. Альфреда Нобеля. Серія Філологічні науки*. 2023. 1 (25). С. 103-113.
2. Бовсунівська Т. В. Екфразис & інтермедіальність. *Літературознавчі студії*. 2013. Вип. 39 (1). С. 109-115.
3. Генералюк Л. Екфразис у контексті *correspondans des arts*. *Філологічні науки*. 2013. С. 52-77.
4. Глущенко Г. Б. Сюжетотворча функція екфразису у романах Алі Сміт. *Львівський філологічний часопис*. 2018. № 3. С. 55-59.
5. Луцьова Т. В. Фрейм "зустріч із пов'язаною з мистецтвом людиною" в екфрастичному просторі сучасних англomовних есе про образотворче мистецтво: лінгвокогнітивний аналіз. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія: Філологія*. 2020. Т. 31 (70). № 2. С. 164-169.
6. Стріха М. Улюблені англійські вірші та навколо них. К.: Факт, 2003. 456 с.
7. Шевальє Т. Дівчина з перловою сережкою. Львів: Видавництво Старого Лева, 2016. 256 с.
8. Юхимук Я. В. Екфразис як функціональна складова інтермедіальності та інтертекстуальності. *Наукові праці Чорноморського державного університету ім. Петра Могили. Серія: Філологія. Літературознавство*. 2015. Т. 259. № 247. С. 155-160.
9. Chevalier T. *Girl with a Pearl Earring*. London: Penguin, 1999. 198 p.
10. Jakobson R. On Linguistic Aspects of Translation. *Steps to Translation. Translation Studies Reader*. [укладач Т. Андрієнко]. К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2015. С. 151-156.
11. Kennedy D. The ekphrastic encounter in contemporary British poetry and elsewhere. London: Routledge, 2017. 188 p.
12. Koopman N. *Ancient Greek Ekphrasis: Between Description and Narration*. Leiden and Boston: Brill, 2018. 383 p.
13. Mitchell W. J. T. *Ekphrasis and the Other*. Amsterdam – New York: Rodopi B. V., 2008. 236 p.
14. Sager Eidt Laura. *Writing and Filming the Painting: Ekphrasis in Literature and Film. Picture Theory. Essays on Verbal and Visual Representation*. Chicago: Chicago University Press, 1994. 236 p.
15. *Verse Translation: A Manual for Translation Studies Workshops*. Переклад вірша: Навчальний посібник для перекладацьких семінарів. / Укл. Комарницька Л. А., Івасюк О. Я. Чернівці: Рута, 2005. 190 с.



Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 27.02.2026
 Дата прийняття статті до друку після рецензування: 30.03.2026
 Дата публікації (оприлюднення) статті: 07.05.2026